

Het graalmysterie van Parzival

Voor mijn partner Hans,
zonder wiens steun dit boek
niet tot stand zou zijn gekomen.
Voor mijn dochter Eva Jarmila
en voor allen die zoeken naar de Graal

Bij de plaat op het omslag:

Een ruiterfresco vervaardigd door Simone Martini (rond 1285-1344), Siena, Palazzo Publico. Dit kunstwerk werd door de inwoners van Siena opgedragen aan de legeraanvoerder Guidoriccio da Fogliano ter ere van diens groot wapenfeit in 1328. Het is een toonbeeld van waardigheid en ridderlijke geest en is daarom als zinnebeeld van Parzival gekozen. De ridder treedt in geïsoleerde positie de wereld tegemoet en rijdt van rechts naar links, een 'tegenrichting' die geheel bij het karakter van Parzival past. Deze gaat immers ook dwars tegen de gewone wetten van de natuur in, een gegeven dat ook in zijn naam tot uitdrukking komt die 'dwars door het midden' betekent.

De eenheid tussen ruiter en paard, verbeeld door het paardendek en de ruitermantel, is een thema dat in het Parzival-verhaal naar voren komt, waar het paard als het symbool van de wil gezien wordt. Daarbij versterkt het strenge, decoratieve ruitmotief de rustige, onoverwinnelijke kracht, een ridderlijke eigenschap die het karakter van Parzival siert.

HET GRAALMYSTERIE VAN PARZIVAL

*Verborgen lichtader uit het verleden
van haar bedekking ontdaan*

door

Benita Kleiberg

Deze uitgave is mede tot stand gekomen
dankzij een bijdrage van de Stichting Ben Remkes Cultuurfonds i.o.

Van Benita Kleiberg verscheen eerder bij de Rozekruis Pers:
Roos en Kabbala.

ISBN-10: 90 6732 328 4

ISBN-13: 97890 6732 328 4

© 2006 ROZEKRUIS PERS – HAARLEM

Inhoudsopgave

1	Geestelijke en culturele invloeden op het graalthema	9
1.1	<i>Inleiding</i>	9
1.2	<i>Geschiedenisschets van de Graal</i>	11
1.3	<i>De oostelijke sterrenwijsheid</i>	13
1.4	<i>Graal en katharisme</i>	15
1.5	<i>Minne en jonkvrouwendienst</i>	23
1.6	<i>De Keltische bardencultuur, als westelijke stroom</i>	29
1.7	<i>Manichese invloeden uit het oosten</i>	33
1.8	<i>Hermes, het genie van de alchemie en inaugurator van de zuidelijke stroom</i>	40
1.9	<i>De Germaanse manmoedigheid als noordelijke bron</i>	43
2	Enige achtergrondinformatie over het graalthema	51
2.1	<i>Wat is de Graal?</i>	51
2.2	<i>Zielenontwikkeling en Graal</i>	58
2.3	<i>De Graal en het hart</i>	61
2.4	<i>Nomen omen est</i>	66
2.5	<i>Exacte fantasie</i>	68
2.6	<i>Opbouw van het verhaal</i>	70
3	Vorbereidende fase en de eerste ontwikkelingen in het leven van Parzival	75
3.1	<i>Gahmuret, onbewuste wegbereider tussen oost en west</i>	75
3.2	<i>Jeschute en Orilus</i>	77
3.3	<i>De eerste ontmoeting met Sigune</i>	78
3.4	<i>Ither, de Rode Ridder</i>	80
3.5	<i>Gurnemanz</i>	81
3.6	<i>Condwiramur</i>	82

3.7	<i>De relatie tussen de graalburcht en de pinealis</i>	85
3.8	<i>De relatie tussen de graalburcht van Von Scharfenberg en de kathedralenplattegrond van Steiner</i>	89
3.9	<i>De graalburcht en het onzichtbare Gebouw</i>	95
3.10	<i>Binnenkomst in de graalburcht</i>	100
3.11	<i>De graalprocessie</i>	106
3.12	<i>De graalmaaltijd</i>	109
3.13	<i>Het gebroken graalzwaard</i>	115
3.14	<i>Tweede ontmoeting met Sigune</i>	118
3.15	<i>Bloeddruppels in de sneeuw</i>	122
3.16	<i>Cundrie, boodschapper van de Graal</i>	124
3.17	<i>Het slangenvuurstelsel</i>	129
3.18	<i>De chakra's</i>	135
4	Gawan, de wegbereider van Parzival	139
4.1	<i>Gawan</i>	139
4.2	<i>De plexus sacralis als spiegel</i>	141
4.3	<i>De functie van het zenuwstelsel in het alchemisch proces</i>	146
5	De gespiegelde Parzival avonturen van Gawan	154
5.1	<i>Obie en Obilot</i>	154
5.2	<i>Antikonie</i>	160
5.3	<i>Orguluse</i>	164
5.4	<i>Inleiding tot Gawans avontuur in het toverslot</i>	166
5.5	<i>Gawan in het toverslot</i>	168
6	Intermezzo met Parzival die zijn geloof hervindt	173
6.1	<i>Derde ontmoeting met Sigune</i>	173
6.2	<i>Trevizent</i>	177
6.3	<i>De Graalkelk uit jaspis</i>	179
6.4	<i>Trevizent II</i>	181
6.5	<i>Kain en Abel</i>	183
6.6	<i>Saturnus</i>	185
7	De overwinningen van Gawan en Parzival	189
7.1	<i>Gawan en Orguluse</i>	189
7.2	<i>De minneavond op Schastel Marveile</i>	196

- 7.3 *De zwarte magiër Klingsor* 199
- 7.4 *Gondishapur* 202
- 7.5 *De tweekamp* 211
- 7.6 *Het optreden van Gawan als voorbereiding op de ontmoeting van Parzival met Feirefis* 217
- 7.7 *De ontmoeting met Feirefis* 219
- 7.8 *De heilsmare van Cundrie* 229
- 7.9 *Het tweede bezoek aan de graalburcht en de genezing van Amfortas* 233
- 7.10 *Laatste treffen met Sigune* 237
- 7.11 *Graalavond op Mont Salvat* 238
- 7.12 *Slotbeschouwing* 246

Bijlagen

253

- 1.1 *Synopsis van het graalgedicht* 253
- 1.2 *De drie graalkoningen* 256
- 1.3 *Perseus* 261
- 1.4 *De geschiedenis van Calta Bellota* 266
- 1.5 *Ridderdeugden en de corrumpering van Klingsor* 269
- 1.6 *De slangenkoning Zahbaak* 271
- 1.7 *Bodemgesteldheid* 275
- 1.8 *Sicilië* 279
- 1.9 *Noten* 281
- 1.10 *Bronvermelding* 285

Geestelijke en culturele invloeden op het graalthema

I.1 INLEIDING

Een van de grootste culturele en geestelijke schatten van de Middeleeuwen is ongetwijfeld de graalvertelling van Wolfram von Eschenbach. Wolfram schildert in machtige beelden de lotgevallen van het personage Parzival. Enerzijds worden wij op boeiende wijze geconfronteerd met een leven dat zich afspeelt in een ver verleden, anderzijds wordt ons een wereld gespiegeld, waarin wij onszelf kunnen herkennen. Het verhaal van de Graal beschrijft niet zomaar een avontuur, maar verbeeldt met grote zeggingskracht een geestelijke realiteit, een wereld in wording waar de hedendaagse mens ook een rol in te vervullen heeft. Daarom zou men kunnen stellen dat het verhaal van de Graal zich nog steeds voortzet en dat zij haar einde nog niet bereikt heeft. Het middeleeuwse werk van Von Eschenbach steekt boven alle andere meesterwerken van die tijd uit, omdat het blijk geeft van een realiteit die het geheel in het nu te plaatsen is, aangezien zij ons een zielenontwikkeling toont waarmee de huidige, zoekende mens zich nog steeds kan identificeren.

Zoals Parzival zijn ook in onze tijd velen op zoek naar het ware levensdoel. Alle zoekers die dit doel voor ogen hebben zijn daarom per definitie 'graalzoekers'. De hedendaagse mens wordt op zoek naar waarheid, evenals Parzival, op talloze wijzen op een dwaalspoor gebracht. Maar Parzival voelt in zijn wezen een niet te stuiten drang om dwars door de wereld van duisternis de Waarheid, het Licht te zoeken en hij stopt niet met zoeken totdat hij zijn doel, zijn lotsbestemming gevonden heeft. Hij kán zijn queeste niet opgeven, omdat hij dan tegen zijn eigen wezen dat hem voortdrijft zou handelen.

De weg naar de Graal, naar bevrijding uit de duisternis, ligt voor iedereen open. Het enige wat men hoeft te doen, is deze weg daadwerkelijk te gaan. Wanneer we het Parzival-verhaal op deze wijze tot ons nemen, kunnen we spreken van een inwijdingsweg die voor ons geplaatst wordt, een pad dat niet

gebonden is aan tijd of plaats: haar zeggingskracht was, is en zal door de eeuwen dezelfde zijn.

De graalsage sprak de middeleeuwse mens enorm aan. Zij vond in Europa een bijzonder goede voedingsbodem, aangezien vele schrijvers zich door dit diepzinnige onderwerp lieten inspireren en het resultaat was, dat er een schat aan graalvertellingen tot stand kwam. Door de impulsen vanuit de Renaissance wordt later haar invloed minder, maar na verloop van tijd neemt de belangstelling voor het graalverhaal weer toe. Zo heeft in de 19^{de} eeuw de componist Richard Wagner een belangrijke en interessante bijdrage geleverd aan de graalsage. Zijn opera ‘Parsival’ vertegenwoordigde voor hem de kroon op zijn muzikale arbeid die uit meerdere opera’s bestond. Met dit werk wilde Wagner afscheid nemen van deze wereld. Hij bevestigt met zijn indrukwekkende opera het feit dat de graalvertelling geen gegeven is uit een ver verleden: ook de hedendaagse mens kan zich met het graalmysterie verbinden, want het graalmysterie is een mensheidsmysterie.

Steeds meer mensen voelen zich in deze tijd met haar waanzinnig hoge tempo en met een alles overschreeuwende stroom van informatie, als gevangen in een op hol geslagen wereld. Afgesneden van de geestelijke wereld worden menselijke handelingen zinloos en zonder inhoud. Maar als een voorafschaduwing van het Hemelse Jeruzalem kan het onvergankelijke in deze voorbijgaande wereld verrijzen. Het Nieuwe Jeruzalem moeten wij immers niet in een ver en afgelegen oord zoeken: het ligt als de graalburcht in de mens zelf verborgen. Voorwaarde voor het vinden van deze graalburcht is echter dat de mens zich als een Parzival-mens dient te ontwikkelen: hij moet het verlangen hebben de graalburcht te vinden en dient haar onafgebroken te zoeken.

Er zijn in de loop der tijd vele boeken met interessante en diepzinnige interpretaties over de graalvertelling verschenen. Maar dit boek wil de Graal in de actualiteit plaatsen, dus in het dagelijks leven van nu. Het wil daarbij onderstrepen dat de graalvertelling niet alleen een avonturenverhaal is, maar ons tegelijkertijd een spiegel wil tonen waarin wij onze eigen zielenontwikkeling – vooralsnog door een sluier – kunnen waarnemen.

De reeks van ontwikkelingen die Parzival, de hoofdpersoon, in de graalvertelling doormaakt, kunnen wij natuurlijk buiten onszelf plaatsen, maar het verhaal krijgt bijzondere zeggingskracht wanneer wij de beelden die voor ons geplaatst worden als het ware verinnerlijken. Dan kunnen wij de geschilderde

imaginaties doorleven als beelden die in iedere mensenziel kunnen oprijzen. Dan worden de avonturen die Parzival beleeft herkenbaar voor onszelf en kunnen wij de groei die Parzival doormaakt, op een bepaald niveau meebelevan. Met andere woorden: zijn groei kan ons inzicht verschaffen ten aanzien van de eigen zielenontwikkeling. Op deze wijze is het graalmysterie een mensheidsmysterie dat uiteindelijk door ieder ontsluit dient te worden.

Het graalverhaal wordt in het volgende veelal aan de hand van het gedachtegoed van Rudolf Steiner en Jan van Rijckenborgh becommentarieerd. Rudolf Steiner (1861-1925), grondlegger van de antroposofie heeft met zijn geesteswetenschap een belangrijke bijdrage geleverd om bestaande visies op eigen wijze in een geheel ander daglicht te stellen. Naast zijn enorme kennis van wetenschap en filosofie werken zijn geestelijke inzichten aangaande de christelijke inwijdingsweg bijzonder inspirerend. Tijdens zijn leven heeft hij op onvermoeibare wijze op vele plaatsen in Europa talloze lezingen gegeven, die later op schrift zijn gesteld. Zo kan men tot op heden in de vele tot stand gekomen boeken kennis nemen van zijn inspirerende ideeën.

Ook Jan van Rijckenborgh, stichter van de gnostieke geesteschool van het Gouden Rozenkruis, het Lectorium Rosicrucianum, is een groot inspirator. Hij hanteert de methode van de 'gnostieke magie'. Dit is zonder veel omhaal tot de kern van het wezenlijke doordringen. Hij duidt in al zijn werken op een streven dat er op gericht is eerst het Koninkrijk der Hemelen te zoeken, 'de Christus in mij' tot leven te wekken; al het andere is secundair. Zijn inzichten zijn verbazend direct, 'to the point' en onmiddellijk toepasbaar in het dagelijks leven.

Met hulp van geesteswetenschappelijke kennis van Steiner en van de 'gnostieke magische sleutels' van Van Rijckenborgh is dit boek tot stand gekomen, waarin een poging werd ondernomen tot de kern van het mysterie van het graalverhaal door te dringen.

1.2 GESCHIEDENISSCHETS VAN DE GRAAL

Wanneer wij een goed begrip willen krijgen over de Graal is het van belang haar ontstaansgeschiedenis na te gaan. Men dient er echter rekening mee te houden dat wanneer de Graal van zich laat horen in een uiterlijke verschijningsvorm, er al een hele ontwikkeling aan vooraf is gegaan.

Er zijn verschillende stromingen en interpretaties te onderkennen. Ten eerste

worden hier de voorchristelijke geschriften genoemd van Hermes die in zijn *Corpus Hermeticum* spreekt over de ‘Crater’¹ die omlaag gezonden wordt en gevuld is met de kracht van de Geest. Vervolgens zijn er de overbekende Keltische Arthurlegenden waarin gesproken wordt over twee ketels, die evenals de Graal wedergeboorte en vervolmaking konden schenken.² Dan is er een belangrijk Perzisch aanknopingspunt. Volgens bepaalde bronnen stamt het graalgedicht van Wolfram uit Perzië en is het via Kyot, die het Arabische graalverhaal van Flegétanis in Toledo vond, in het Westen beland. In 1931 ontdekte men bovendien een Manichees geschrift dat buiten het bekend geworden *Lied van de Parel*, fragmenten bevatte van de *Pârsiwalnâmeh* en dat als basis voor de graallegende van Parzival zou hebben gediend. Hierin staan namen die opvallend sterk overeenkomen met de namen die Wolfram aan zijn personages heeft gegeven. We noemen enkele voorbeelden: Gajmuret – Gahmuret, Trefrezent – Trevizent en Fartus – Anfortas.³

Er is echter nog een Perzische invalshoek. Zo wordt in het Koningsboek, de Shah-Nameh, het Iranese nationale epos van de dichter Aboel-Quasim Mansoer Firdausi uit Toes (ca. 934-1025) een magische schaal met zeven cirkels beschreven die het universum weerspiegelt. De verhalen in dit omvangrijke epos vertonen grote overeenkomsten met de graallegenden.⁴ Het toenmalige Rusland had in de middeleeuwen ook haar eigen graalverhalen over koning Wladimir, het glanzende zonnetje. In deze vertellingen is er sprake van een broederschap van ridders die naar innerlijke adeldom streven.⁵

Het meest bekend zijn de christelijke, middeleeuwse Midden-Europese graalvertellingen, waarvan vaststaat dat zij op schrift ontstaan zijn aan het einde van de 12^{de} eeuw. We geven hier een opsomming van de meest bekende:

- *Perceval ou le Conte del Grâl* van Chrestien de Troyes, geschreven in 1180⁶
- *Josef van Arimathea* van Robert de Boron, geschreven omstreeks 1190⁷
- *Jüngerer Titurel*, van Albrecht von Scharfenberg, geschreven omstreeks 1270⁸
- *Parzival* van Wolfram von Eschenbach, geschreven tussen 1197 en 1210⁹
- *De Morte d’Arthur* van Sir Thomas Malory, geschreven rond 1470¹⁰

Wanneer men bovenstaande jaartallen bekijkt, is het duidelijk dat de bekendste graalvertellingen binnen een tamelijk kort tijdsbestek in de geschiedenis zijn opgetekend en dat deze tijdspanne samenvalt met de bloei van de middeleeuwse ridderscultuur met haar Tempelridders tussen 1175 en 1275. Een stroom van bezielende krachten trok toen gedurende enkele eeuwen door

Europa en voerde de middeleeuwse mens tot indrukwekkende prestaties, die echter ook een tegenwerkende impuls teweeg bracht. Bedoeld wordt hier het fanatisme dat tot de kruistochten leidde. Dat fanatisme veroorzaakte tevens de vervolging van de gnostiek georiënteerde broederschappen, die door Rome als ketters werden gekwalificeerd. Vrij abrupt raakte het graalthema in de vergetelheid en dat moment valt samen met de vervolging door de inquisitie van de Kerk van Rome van de ketterse gemeenschappen. In 1244 valt het laatste bolwerk van de Katharen, de Montségur. De ridders, de verdedigers van het Rijk der Liefde waren verdwenen, gedood of ingesloten in kerkers, terwijl hun priesters op de brandstapel waren omgekomen. Na enige eeuwen werd het thema van de Graal weer opgenomen maar na de 15^{de} eeuw worden de graalvertellingen in hun beeldtaal minder zuiver en treedt er een verval op.

1.3 DE OOSTELIJKE STERRENWIJSHEID

Er zijn verschillende belangrijke stromen in de tijd waar te nemen die van invloed zijn geweest op de ontwikkeling van de graalstroming. Zo is er bijvoorbeeld een stroming die zich vanuit Azië naar Europa bewoog: deze stroming bracht op een verarabiseerde wijze de kennis van Aristoteles weer terug naar het westen. De Griekse wijsheid die haar top bereikte in de werken van Plato en Aristoteles vloeide weg uit Europa door de sluiting van de academie van Athene in 529 door keizer Justinianus.¹¹ De filosofie van Aristoteles vond echter een vruchtbare aarde in het Perzische Rijk onder koning Chosrau I. Maar niet alleen de Griekse filosofie werd hier goed ontvangen: Gondishapur vormde een smeltkroes van diverse culturen en alles wat in het oosten aan wijsheid aanwezig was, zoals de medische kennis uit China en India die elkaar bevruchtten vanaf de vierde eeuw, vond later in deze stad haar middelpunt.¹²

Wat eens leefde in het oude Arabië kreeg in latere eeuwen in het westen weer een nieuwe vorm toen het verbonden werd met het christendom. Via Bagdad kwam in de 10^{de} eeuw al deze kennis uiteindelijk weer in Europa, in het Moorse Zuid-Spanje terecht.

Omstreeks 1180 doet Chrestien du Trois voor het eerst kond van de Graal. Hij bericht ons evenwel dat hij het verhaal van een zekere Kyot had vernomen. Deze Kyot had in het Moorse Toledo het boek van de geheimzinnige Flegetanis gevonden.

Kyot, de welbekende meester, vond de oorspronkelijke versie van dit avontuur, in heidens schrift, weggegoorpen liggen te Dolet (Toledo). Eerst moet hij zonder de sluwe kunst der nigromantie het a b c van het toverschrift leren. Het was hem daarbij een hulp dat hij was gedoopt, anders zou dit verhaal nog altijd onbekend zijn gebleven. Geen sluwe heidense wetenschap zou ons in staat kunnen stellen over de hoedanigheid van de Graal te berichten en tot het mysterie ervan door te dringen. (453 en verder)¹³

Er wordt over Flegetanis verteld dat hij met eigen ogen een verborgen en geheimzinnig object had waargenomen, dat 'Graal' heette, een benaming die hij ook in de sterren gelezen had. Deze Flegetanis was goed op de hoogte van de astrologie; hij bestudeerde nauwkeurig de kringloop der sterren en zijn samenhang met het lot van de mens.¹⁴ Opvallend hierbij is dat zijn eigen Arabische naam Flegetanis etymologisch afgeleid is van 'felek thâni', wat de 'andere sfeer' betekent. Zijn 'sterrenwijsheid' leidde hem dus tot de ontdekking van 'de Graal'.

De heiden Flegetanis was zeer wel in staat ons mee te delen wanneer iedere ster verdwijnt en weer terugkeert, hoe lang elk omloopt eer hij weer op zijn uitgangspunt staat. De ganse menselijke stam en aard volgt de sterren in hun legertros op hun ommereis.

Flegetanis de heiden zag in het gesternte met eigen ogen verborgen geheimenissen, waarvan hij schroomvallig sprak. Hij betuigde dat er een ding was dat de Graal heette, dat had hij duidelijk in de sterren gelezen. Hij werd op aarde achtergelaten door een schare die tot hoog boven de sterren opsteeg. (454)

De Arabieren waren in vroeger tijden beroemd vanwege hun astronomische kennis, een kennis die tot op heden nog af te lezen is aan de vele Arabische benamingen van de sterren. Ook bovengenoemde Flegetanis wordt uitdrukkelijk als een sterrenkundige genoemd. De Arabische kennis van astrologie en astronomie, die zich via Spanje een weg naar Europa baande, stond duidelijk in een bepaalde relatie tot de Graal. Dit Arabisch astrologisch erfgoed, waarvan bij tijd en wijle iets opdoemt binnen het graalgedicht verwijst naar oostelijk gelegen bronnen. Zo spreekt Cundrie aan het eind van het verhaal Parzival toe:

Zeven sterren noemde zij vervolgens, in heidense taal. De rijke en nobele Feirefis die zwart met wit, voor haar zat, herkende die namen. Zij sprak: ‘Let nu op, Parzival. De hoogste planeet Zval, de snelle Almustri, Almaret en de stralende Samsi wijzen op jouw gelukzaligheid. De vijfde heet Alligafir, de zesde Alkiter en die ons het meest nabij is Alkamer. Het is niet vanuit een droom dat ik hier spreek: zij beteugelen het firmament en houden de snelheid daarvan in. Hun tegenkracht heeft de loop ervan altijd weerstreefd. De zorg heb jij nu in eenzaamheid achtergelaten. Al wat binnen de baan der planeten valt en door hun schijnsel wordt bestreken, is jou ten doel gesteld om te bereiken en te verwerven. Jouw smart zal moeten verkommeren. Alleen door een ongeremd begeren, zou jou je deel onthouden worden, want de Graal en de graalsmacht staan geen vals kameraadschap toe. (782)

Wolframs Parzival leeft voortdurend door zijn moed om mens te worden. Ook hij maakt, zoals we nog zullen zien, zijn bewustzijn zo breed, dat het de sterrenferen omvat. De Graal zelf is immers een sterrengeheim geweest, zoals Meester Kyot leerde. Het is evenwel uit de hoogten der sterren naar de aarde omlaag gedragen. Hier is het zijn werking begonnen en slechts doordat de mens zijn lot op aarde aanvaardt, wordt dit geheim ontsluitend.¹⁵

1.4 GRAAL EN KATHARISME

Wie waren de Katharen? Eenvoudige lieden, die slechts één doel hadden: hun leven te offeren. Het offer brengen van zijn leven, is, als men er over nadenkt, iets wat de gewone mentaliteit te boven gaat, waarmee ik de mentaliteit bedoel van diegenen die zich niet de moeite geven door te dringen tot waarlijk begrijpen. Het offer brengen van zijn leven is allereerst het offeren van de materie, van wat wij lichaam noemen, de rups, als u wilt. Toch is dat voor een Kathaar niets. Het offer van de materie betekent voor een werkelijke ingewijde niets, want de materie telt niet mee. Nee, zij brachten het offer van hun leven door het in dienst te stellen van hun naasten. Evenals de apostelen gingen zij, met de broodzak op de rug, sandalen aan de blote voeten, in volkomen eenvoud gekleed, door de dorpen; arme dorpen, gelegen op de plateaus hoog in de bergen, en dáár kwamen zij.¹⁶

Er wordt van de Provençaalse Kyot verteld dat hij betrekkingen moet hebben gehad met de Katharen. Als meester van de oostelijke sterrenwijsheid was Kyot in staat deze kennis te vermengen met het christelijk geesteslicht en ver-

nieuwde op deze wijze de geest van zijn tijd. Wolfram noemt hem een meester aan wie hij zich verplicht voelt. De huidige literaire wetenschap loochent echter nog steeds de persoonlijkheid van Kyot, aangezien men nooit een gedicht op de naam van Kyot, of Guiot de Provins, naar zijn oorspronkelijke naam, gevonden heeft. Wolfram heeft wellicht een rookgordijn rondom zijn naam opgetrokken om de Kerk van Rome niet rechtstreeks naar zijn persoon te leiden, want het begin van de dertiende eeuw was de tijd waarin de broederschap der Katharen in de Provence doelwit werd van de vernietigingsdrang van de kerk. Na de vertaling van het Moorse boek over de Graal heeft Kyot zijn werk wellicht moeten verbranden vanwege de toenmalige inquisitie.¹⁷

In de twaalfde eeuw was de macht van de Kerk van Rome zo sterk geworden, dat zij het zogenaamde innerlijke christendom van de eerste eeuwen meende te kunnen vernietigen. Het innerlijke christendom verkondigde een leer van navolging van Christus in zelfautoriteit. Het is begrijpelijk dat een instituut als de Kerk van Rome met het laatste veel moeite had, aangezien de kerk hier geen grip op kon krijgen en haar macht niet kon uitoefenen, daar zij een priester tussen de gelovigen en God had geplaatst en zelfautoriteit een te grote vrijheid vond.

In de eerste eeuwen na Christus waren er allerlei groeperingen rond de Middellandse Zee die getuigden van een sterk aanwezig innerlijk Christusbesef. Het waren de gnostieke geestesscholen van onder anderen Marcion en Valentinus die al tijdens hun leven door Rome als ‘kettters’ werden veroordeeld. Het begrip ‘kettters’ werd als scheldwoord gebruikt voor de broederschappen die zelf de evangeliën trachtten te lezen en te interpreteren. Het katharisme was de eerste grote ketterse beweging die naast de kerk een eigen ‘geheime kerk’ vormde. De Katharen waren een zeer vredelievende beweging, maar toonden de officiële kerk door hun correcte levenswandel wel haar gebreken. Juist door hun voorbeeldig gedrag was de invloed die van de Katharen uitging enorm en waren zij zeer gehaat bij de officiële kerk. Vaak werden zij genoemd naar de gebieden die zij bewoonden. Zo waren er Albigenzen, genoemd naar de plaats Albi, Albanezen, genaamd naar Alba in Piemonte en Concorezzanen naar Concorezzo bij Moza. Deze christelijke bewegingen moesten met hun leer van Christusnavolging onder druk van Rome meer en meer in het verborgene werken. Vanuit deze optiek moet dan ook het graalverhaal van Kyot zijn vernietigd: het getuigde waarschijnlijk van een innerlijk christendom dat bij de

toenmalige kerkelijke macht niet werd getolereerd, omdat zij het als een te grote bedreiging zag.

John van Schaik onderscheidt in zijn boek *Unde Malum*¹⁸ twee groepen Katharen: een gematigde en een radicale beweging. Deze verdeling vloeit voort uit de verschillende opvattingen over het dualisme. Het dualisme kent vele vormen, maar in dit verband is het ontologische en kosmische dualisme van belang. In het ontologische dualisme staat de verhouding tussen de twee eeuwige principes, het goede en het boze, die bepalend zijn voor de vorming van de wereld, centraal. In het kosmische dualisme gaat het om de vraag welke van deze twee machten de fysieke wereld geschapen heeft.

Volgens de Katharen werd de fysieke wereld geschapen door een boze demiurg. De vraag is nu uit welk principe deze demiurg is ontstaan. Bij de gematigde Katharen is deze demiurg een gevallen engel; de radicale Katharen spreken echter over een boze schepper, voortgekomen uit het kwaad. Beide groepen delen echter de opvatting dat er twee gelijkwaardige, tegenovergestelde principes zijn. De boze demiurg schiep uit de niet-goddelijke, inferieure materie van de vier elementen de zichtbare wereld, dus kosmos, natuur en mens. In deze opvatting is de schepping in Genesis dus het werk van de boze schepper; God is volledig vreemd aan deze zichtbare wereld. Tot zover in het kort het onderscheid tussen beide groeperingen volgens Van Schaik.

Het kathaarse dualisme ging er in beide gevallen vanuit, dat de mens een wezen is van twee werelden: de zichtbare, stoffelijke natuur en de oorspronkelijke goddelijke wereld van waaruit hij gevallen was. De kern van het kathaarse gedachtegoed was dat de goddelijke natuur de mens bij voortdurend wekt als uit zijn 'doodsslaap' en wacht op zijn terugkeer naar zijn oorspronkelijke vaderland.

De godsdienst van de Katharen was de uiting van het platonisch en johan-neïstisch Hellenisme, dat zich over de Latijnse wereld uitspreidde. In de vierde eeuw brengt de Alexandrijn Marcus van Memphis de leer van de Geest naar Spanje. Marcus was een volgeling van Origenes, een kerkvader die de oude Griekse mysterie wijsheid verbond met het christendom. Origenes' geestelijke vorming is terug te voeren naar de Zeven Kerken in Asia. In het boek *De Triomf van de Universele Gnosis* van Antonin Gadalaud is te lezen hoe het katharisme zich via Iberië naar Europa verspreidde. Haar middelpunt lag in Aquitanië in Zuid-Frankrijk, waar speciaal in de Languedoc de hoofse minnezang beoefend werd en de christelijke boodschap door de Katharen werd verkondigd. Hun leer verbreidde zich in geheel Spanje, Gallië en had een bereik tot

aan Engeland, België, Zwitserland, Nederland en Duitsland. De Katharen beleden dat God Liefde was en dat deze Waarheid in geen enkel woord te vatten is.

*God is Liefde
Hij is het volstrekte zijn.
Hij is de onkenbare God,
ondoorgegrondelijk en onvoorstelbaar.
Als de engelen tot Hem bidden,
Bedecken zij het gelaat met hun vleugels.
Hoe zou dan een mens zijn wezen kunnen omschrijven?¹⁹*

Een bekende kathaarse inwijdingsspreuk, waarin naar voren komt dat God niet te benoemen is, was de volgende.

*Wat is God?
Wij die hier kwamen,
zwijgen stil;
wij noemen niet Zijn Naam.
Wij bidden stil.
Wie zeggen wil
wie Hij is,
moet zijn
die Hij is!
Amen.²⁰*

In een bepaald opzicht hadden de Katharen veel gemeen met de Provençaalse troubadours die in het volgend hoofdstuk beschreven worden. Ook bij deze minnezangers stond de liefde centraal. De troubadour Montayagol uit Toulouse sprak: ‘Geliefden zullen rein van hart zijn en slechts aan de minne denken, want de minne is geen zonde maar een deugd, die de slechte mens goed en de goede mens beter maakt.’ Bedoeld wordt hier de spirituele Liefde, rein als een gebed en los van seksuele drift. De troubadours gaven in hun poëzie uitdrukking aan de sublimatie van de lagere driften tot de platonische Eros. Wat de troubadours in hun verzen tot uitdrukking lieten komen, komt overeen met het streven van de Katharen die door middel van hun godsdienstbeleving de reine Liefde trachtten te naderen.

Het dal van de Ariège in Zuid-Frankrijk heeft een rijk spiritueel verleden. Hier leefden en werkten eens de Druïden, met hun liefde voor de natuur. Op deze oude cultusplaatsen vestigden zich onder anderen de Katharen, de Rozenkruisers en ook de Tempeliers. Het verhaal van Parzival handelt over verschillende soorten ridders. Zo waren er ridders, aangesloten bij de Tafelronde van koning Arthur en graalridders die in dienst stonden bij de graalkoning Anfortas. Wolfram noemt in zijn graalvertelling de hoeders van de Graal 'templeisen' dat Tempeliers betekent. In de naam Tempeliers ligt het woord 'tempel' besloten. Volgens Antonin Gadala in zijn boekje *Het erfgoed der Katharen* is Wolfram lange tijd miskend geweest, maar wordt erkend dat zijn graalvertelling, verweven met een religieuze mystiek, uitdrukking geeft aan een geheel nieuwe opvatting van de christelijke mysteriën. Hij geeft in zijn gedicht blijk van een kosmopolitisch christendom dat weinig gemeen had met de opvatting van de Kerk van Rome. Wolfram spreekt in het geheel niet over kerken, maar gebruikt daarentegen het woord 'tempel' om aan te geven dat zijn opvatting over het christendom anders is dan die van de toenmalige kerk.

Curieus is het gegeven dat Wolfram in eerste instantie Parzival in de 'graalburcht' de Graal laat aanschouwen. Aan het einde van het verhaal, pas wanneer Parzival geslaagd is in zijn opdracht, wordt de Graalkelk in de 'tempel' getoond.

Toen 's morgens het licht verscheen, stemden Parzival en de goede Anfortas welbesloten overeen en vroegen zij de koning van Zazamanc, die beheerst werd door de minne, in de *tempel* te komen voor de Graal. (816)

Het zoeken naar de Graal, de kelk waaruit onophoudelijk de Kracht, het Licht en de Liefde van Christus stroomt, was voor de kathaar het hoogste doel. Door zich te verbinden met de Christuskracht werd het hem mogelijk gemaakt de aardse ketenen te verbreken. Om dit doel te kunnen bereiken leefden de Katharen uiterst sober en sommigen zelfs teruggetrokken van de wereld. Zij hadden geen bezit en streefden voortdurend naar zuivering, naar een innerlijke purificatie. Hun ethiek was gebaseerd op de Zaligspreking: 'Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien'. In de naam 'Kathaar' komt deze reinheid tot uitdrukking, want zij komt immers van het Griekse woord *katharos*, zuiver of rein. Het katharisme is de godsdienst van de vertroostende

en reinigende Geest. De kathaar wilde zich als Johannes, de meest geliefde apostel van Jezus, verbinden met de Christus.

De kathaarse kerk ontleent haar naam ‘Kerk der Vertrouwing’ aan haar hemelse Meester, de Trooster. Zij bezit de kracht van de Heilige Geest, van de Parakleet; zij is rein en reinigend, heilig en heiligend, getroost en vertroostend in deze wereld der ballingschap. Zij is de vertroosting van het universum; zij acht de wereld gering, verafschuwt het bloed, dooft het vuur van de hel, bekeert Satan en verkondigt de absolute uitredding.²¹

Deze thema’s zijn zeer herkenbaar in de graalvertelling. Kuisheid en reinheid zijn centrale gegevens, want slechts een reine ziel kan de Graal naderen. Trevizent vertelt aan Parzival:

De wijze meester Kyot begon in Latijnse boeken te zoeken of hij ergens vernemen kon waar ooit een volk bestaan had dat zich steeds in kuisheid had bewogen en dat geschikt was om zorg te dragen voor de Graal. Hij las de kronieken der landen van Britane en elders, van Fracriche en Yrlant, en in Anschouwe vond hij de geschiedenis die hij zocht. Hij las er de ware en ongewaande geschiedenis van Mazadan: heel diens geslacht stond er correct beschreven, en voorts hoe Tyturel en diens zoon Frimutel de Graal overdroegen op Anfortas. Diens zuster Herzelayde, bij wie Gahmuret een zoon kreeg, wiens verhaal dit is... (455)

Het is tenslotte Parzival, de reine van hart, die aan het einde van het verhaal in staat is de doodzieke graalkoning Anfortas te genezen en deze handeling heeft een weldadige uitwerking op de gehele gemeenschap.

De Katharen waren te onderscheiden in twee groepen: priesters en gelovigen. Door een voortdurende heiliging en reiniging kon men tot een eerstehands binding met de Logos, met God, komen. Het persoonlijke werd opgeheven en men maakte het hart, de ineigen grot, gereed om het licht van de Heilige Graal te kunnen ontvangen. Zo maakte zich een groep geschikt om tot priester van deze orde te worden. Zij werden de Parfaits of Bonshommes genoemd. Zij leefden celibatair, aten vegetarisch, doodden geen dieren en hielden zich verre van het alledaagse leven tot aan hun wijding als Parfait.

Hij ging in de richting van Fontane la Salvatsche, waar Orilus zijn eed in ontvangst had genomen. Daar woonde de kuise Trevizent, die vaak op maandag gebrekkig at, al net als heel de week. Wijn, moerbeiwijn, en ook brood had hij volledig afgezworen. Zijn kuise aard had hem echter nog verder gedreven: hij begeerde geen enkel voedsel, vis, noch vlees, dat bloed bevatte. Zo was het heilig leven dat hij leidde. God had die edelman het besluit ingegeven zich volledig op de hemelse schare toe te rusten. Hij leed grote ontberingen door te vasten; zijn kuisheid streed tegen de duivel. Van hem zal Parzival nu de verborgenheid omtrent de Graal vernemen. (452)

Niet iedereen was echter tot priester geroepen. Zo was er ook een grote groep van gelovigen. Ook zij noemden zich Katharen, hoewel zij niet verplicht waren de uiterst strenge leefregels in acht te nemen. Zij onderhielden nog wel contacten met de buitenwereld. Het geloof is een vermogen van de nieuwe mens, zoals Paulus het aangeeft. Een puur geloof in de mysteriën, die nog niet waargenomen kunnen worden, geeft de mens toch de mogelijkheid om boven zichzelf uit te stijgen. Dit gegeven komt bij de Katharen op fijnzinnige wijze naar voren. De groep van gelovigen, die tijdens hun leven aan hun wereldse verplichtingen wilden voldoen met betrekking tot huwelijk en kinderopvoeding, kregen op hun sterfbed, als zij nog bij hun volle verstand waren, het consolamentum toegediend. Op het sterfbed van een gelovige ziel toegediend, bewerkstelligde dit sacrament de uitredding en verlossing van de ziel.

Opmerkelijk is de overeenkomst tussen een van de belangrijkste verblijfplaatsen van de kathaarse gemeenschap, de Montségur en de graalburcht Muntsalvaesche van Wolfram. De dichter kende blijkbaar de kathaarse gemeenschappen en hun woonsteden, want hij voert Parzival naar de meest verborgen plaatsen, bergen en bossen en beschrijft deze met overtuigende nauwkeurigheid. Hij brengt Parzival in contact met graalridders die hem erop wijzen dat het graalgebied heilige grond is en niet toegankelijk voor niet-ingewijden. Ook voor de Katharen waren sommige gebieden zeer heilig en niet toegankelijk voor buitenstaanders. Voorts is van groot belang het bezoek van Parzival aan de heremiet Trevizent, die evenals de Katharen teruggetrokken in een grot woonde. Vol liefde en mededogen geeft hij Parzival raad en steunt hem in zijn zoektocht naar de Graal. Hier toont de dichter indirect dat hij op de hoogte was van de spirituele liefdeleer, waar de gnostieken uiting aan trachtten te geven.

Het graalmysterie is een mensheidsmysterie dat uiteindelijk de gehele mensheid zal regenereren. Vandaar dat de kosmopolitische dichter ook geen grenzen kent: in zijn gedicht komen op wonderlijk wijze oost en west tezamen. Nooit is hij belerend of toont hij zich een betweter. Zo laat hij bijvoorbeeld Parzival in zijn heidense halfbroer zijn meerdere zien, die uit eigen vrije wil zich uit liefde tot het christendom wil laten bekeren.

Een ander belangrijk gegeven dat de graalvertelling verbindt met de middeleeuwse gnosis is een curieuze grotschildering die in de omgeving van het dorp Videssos te vinden is. Tegenover het dorp verheft zich een enorme rotsmassa en deze droeg ooit een van de machtigste kastelen van het land der Tarusken, het latere Sabarthez. Van dat kasteel, Montréalp de Sos, gelegen op 1250 meter hoogte, resten ons nog slechts wat ruïnes alsmede een wonderlijke grot. Het is een kleine inwijdingsgrot van de Tempeliers met twee uitgangen. In deze grot bevindt zich een muurschildering, vervaardigd in de kleuren wit, zwart en rood. In één oogopslag verschijnt groots afgebeeld, het leven van Perceval van Chrestien de Troyes. Op de muur zien we 13 rode kruisen, de Graal als een stralende zon in geel, een zwart gebroken zwaard en een zwarte lans. Verder een rechthoekig vlak met 24 kleine kruisen, waarvan twee in rood en de overigen in wit. In het midden van dit rechthoekig vlak in zwart, een geel vlak waarin 5 bloeddruppels afgebeeld zijn.

De 13 kruisen zijn onderverdeeld in 2 maal 6 met een 13^{de} in het midden. Zij verbeelden de krachten der goddelijke Logos met als 13^{de} de Christus in het centrum. Het zijn de facetten die we ook in het graalgedicht tegenkomen. De 5 druppels in het rechthoekig vlak verbeelden de wonden van Christus. Zij geven echter ook de 5 stadia weer die de mens moet doorlopen op zijn weg naar de vervolmaking. De 24 kleinere kruisen, waarvan twee in rood en de overigen in zwart, doen denken aan de 24 jonkvrouwen die Repanse de Schoye, de graaldraagster, begeleiden in de graalburcht. Deze unieke tekening toont op verrassende wijze de hechte relatie tussen de Katharen en het graalverhaal van Parzival (zie afb. p. 50).

De gnostieke stroming der Katharen was een doorn in het oog van de reguliere Kerk van Rome. Rome rustte niet voordat deze toegewijde groep van gelovigen, aanhangers van het innerlijke christendom, met wortel en tak was uitgeroeid. Het jaar 1328 markeert de ondergang van de laatste groep van Katharen, bestaande uit ongeveer vijf tot zeshonderd faidits, de opgejaagde

gelovigen, die zich in de bossen schuilhielden. Deze faidits hadden zich in de grot van de Lombrives teruggetrokken. Zij werden ingemetseld in hun schuilplaats en zagen nimmer het daglicht weer.

Binnen in de grot heerste de berusting, een kathaarse deugd. Nog enige tijd konden zij zich in leven houden, want zij bezaten stenen vaten met levensmiddelen en water uit een nabij gelegen meer in de grot. Uiteindelijk raakten de levensmiddelen op, evenals het hout dat hen vuur en licht verschafte. In groepen, naar familie ingedeeld, legden zij zich neer en strekten zij hun lichamen uit op de harde rotsbodem. De bisschop sprak zijn gebeden uit en gaf de stervenden een laatste kus des vredes. Zo nam de berg hen liefdevol op in haar schoot en de Lombrives veranderde in een dodenstad die na twee en een halve eeuw geopend werd. Het vocht had de gestorvenen als het ware beweend en haar stolsels had stalagmieten graven over hen heen gebouwd. Men vond daar de stoffelijke resten, niet in een angstige verkramping maar in cirkels gelegen als in een volledige overgave en berusting.

De tragiek van de ondergang van deze 'arme' mensen wordt volledig weggevaagd door het zichtbare bewijs van de gestorvenen in rust en overgave gelegen, dat de dood was overwonnen en zij bewust in het nieuwe zielenleven waren opgestaan.

1.5 MINNE EN JONKVROUWENDIENST

In het zuiden van Frankrijk, en met name in de Provence, het toenmalige Occitanië, ontstond aan het einde van de elfde eeuw een bijzondere vorm van dicht- en zangkunst. Kunst die samenhang met de gnostieke broederschappen en graalstromingen. De esoterie van de Tempelorden en graalstromingen stond in verband met de bloei van de minnezang, de kunst van de troubadours in de Franse Provence. Deze Provençaalse minnezangers ontwikkelden een nieuwe geestelijke vrijheid die nauw verbonden was met de religieuze leer van de Katharen. Hier ontsproot de dicht- en zangkunst van de troubadours die onder andere uiting gaven aan de hoofse liefde, de fin' amor, een thema dat ook in het Parzivalverhaal centraal staat.

De poëzie van de troubadours wordt wel als één van de oorsprongen van de moderne Europese poëzie gezien. Openhartig bezong de dichter in zijn liederen zijn eigen gevoelens of kritiseerde hij de maatschappij en gaf op deze wijze blijk van een individualisme dat in die tijd nog zeer ongewoon was. Deze zangcultuur werd door de Kerk van Rome uiteraard met lede ogen aangezien en zij werd tegelijk met de ketters in de 13^{de} eeuw vernietigd. Maar haar in-